

12. ZU «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» shchodo osoblyvosti dostupu osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh» [‘On Amendments to the Law of Ukraine ‘On Education‘ Regarding the Specifics of Access to Educational Services for Persons with Special Educational Needs’]. (2017). Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), (30), 322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text> [in Ukrainian].

13. Engel, G. L. (1978). The biopsychosocial model and the education of health professionals. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 310, 169–187. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1978.tb22070.x>

14. Danilavichutie, E.A. and Lytovchenko, S.V. (2012) Stratehii vykladannia v inkluzyivnomu navchalnomu zakladi. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Teaching strategies in inclusive educational institutions]. «A.S.K.», m.Kyiv, Ukraina. ISBN 978-966-2251-17-3 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9294/> [in Ukrainian].

15. Danilavichutie, E. A. (2018). Kontseptualna model MKF-DP v inkluzyivnomu navchalnomu protsesi [Conceptual model of MKF-DP in inclusive education. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia], (4), 57–64. [in Ukrainian].

16. Danilavichutie, E. (2024). Suchasne neuro-psykho-linghvo-synerhetychne pidgruntia orhanizatsii lohopedychnoho suprovodu osib z osoblyvymy movlennievymy potrebamy (vitchyzniana kontseptsiiia neirolohopedii) [The modern neuro-psycho-linguistic-synergistic basis for organising speech therapy support for people with special speech needs (the national concept of neuro-speech therapy)]. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, 116(4), 8–29. <https://doi.org/10.33189/ectu.v11i4.193> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 5.07.2025 р.

УДК 37.013:376

Валентина Жук,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку

E-mail: valechka_zhuk@ukr.net

ORCID ID orcid.org/0000-0001-8183-5250

[Researcher ID Q-1331-2016](https://orcid.org/0000-0001-8183-5250)

Світлана Литовченко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку
E-mail: svetalitovchenko@ukr.net
ORCID ID orcid.org/0000-0003-0001-4667
[Researcher ID GLS-3925-2022](#)

Valentina Zhuk,

Candidate of Pedagogical Sciences (doctor of philosophy),
Senior Researcher of the Department of Education of Children with Sensory Development
Disorders

Svitlana Lytovchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Education for Children with Sensory Development Disorders

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна
вул. М. Берлінського 9, Київ, 04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
9 M. Berlinskogo str., Kyiv, 04060, Ukraine

СПЕЦІАЛЬНЕ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

**Пропозиції до документу «Типовий перелік допоміжних засобів для навчання
(спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми
потребами, які навчаються в закладах освіти»**

SPECIAL EQUIPMENT FOR TEACHING CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

**Proposals to the document «A typical list of teaching aids (special means of correction of
psychophysical development) for persons with special educational needs studying in
educational institutions»**

Анотація. Обладнання для навчання та корекційно-розвиткової роботи – важлива складова освітнього процесу. *Мета статті:* представлення пропозицій щодо оновлення переліку допоміжних засобів/обладнання для навчання осіб з порушеннями слуху у закладах освіти. Основними *методами* визначено: теоретичний аналіз літературних джерел; аналіз нормативно-правових документів, матеріалів офіційних сайтів МОН України, МОЗ України, центрів слухової реабілітації, виробників допоміжних технічних засобів; узагальнення практичного досвіду навчання та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями слуху. Аналіз «Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» (2018) засвідчив, що документ потребує оновлення. Важливими вважаємо такі аспекти: обладнання для забезпечення безбар'єрності (світлова індикація інформаційного характеру; пожежна сигналізація, сигнал «Повітряна тривога» із світловою індикацією та ін.; захищеність від стороннього шуму, якісне освітлення; технічна можливість для відео зв'язку з жестомовними батьками учнів та ін.); недоречним є застаріле обладнання та назви приладів конкретних виробників, тому запропоновано вказувати тип обладнання та його функціональні особливості; перелік обладнання структуровано за основними напрямками корекційно-розвиткової роботи та соціально-комунікативного розвитку дітей.

Ключові слова: спеціальна педагогіка, особливі освітні потреби, освіта дітей з порушеннями слуху, діти з порушеннями слуху, освітнє середовище, обладнання для навчання та корекційно-розвиткової роботи.

Abstract. Equipment for teaching and correctional and developmental work is an important component of the educational process. The purpose of the article: to present proposals for updating the list of assistive devices/equipment for teaching persons with hearing impairments in educational institutions. The main methods are: theoretical analysis of literary sources; analysis of regulatory documents, materials from the official websites of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Ministry of Health of Ukraine, hearing rehabilitation centers, manufacturers of assistive technology; generalization of practical experience in teaching and correctional and developmental work with children with hearing impairments. Analysis of the «Standard List of Assistive Devices for Teaching (Special Means of Correction of Psychophysical Development) of Persons with Special Educational Needs Studying in Educational Institutions» (2018) showed that the document needs to be updated. We consider the following aspects to be important: equipment to ensure barrier-free access (informational light indication; fire alarm, «Air alarm» signal with light indication, etc.; protection from extraneous noise, high-quality lighting; technical capability for video communication with sign-speaking parents of students); outdated equipment and device names of specific

manufacturers are inappropriate, therefore it is proposed to indicate the type of equipment and its functional features; the list of equipment is structured according to the main areas of correctional and developmental work and social and communicative development of children.

Key words: special pedagogy, special educational needs, education of children with hearing impairments, children with hearing impairments, educational environment, equipment for teaching and correctional and developmental work.

Актуальність дослідження. Обладнання для навчання та корекційно-розвиткової роботи – важлива складова освітнього процесу, що відіграє істотну роль для створення адаптивного, розвивального, безпечного та комфортного середовища. Воно має добиратися з врахуванням санітарно-гігієнічних, психолого-педагогічних, естетичних, техніко-ергономічних, безпекових характеристик.

Дітям з порушеннями слуху держава гарантує рівний доступ до освіти та створення умови для задоволення їхніх особливих потреб, зокрема через матеріально-технічне та методичне забезпечення. Допоміжні засоби сприяють опануванню освітньої програми, формуванню предметних і життєвих компетентностей. Механізм забезпечення допоміжними засобами унормовано «Порядком забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» (2020).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати висвітлення різних аспектів організації освітнього середовища для дітей з порушеннями слуху у працях українських вчених (Кульбіда, Литовченко, Таранченко, Жук, Федоренко & Литвинова, 2019; Литовченко, Жук & Литвинова, 2019; Кульбіда, Литовченко, Жук & Литвинова, 2020; Литовченко, Таранченко, Жук, Шевченко, Литвинова, & Федоренко, 2021; Жук, Литвинова, Литовченко & Вовченко, 2023).

Актуальними у контексті проблеми є сучасні нормативні документи стосовно освіти дітей з особливими освітніми потребами (Положення про інклюзивно-ресурсний центр, 2017; Порядок організації інклюзивного навчання

у закладах дошкільної освіти, 2019; Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, 2021; Положення про спеціальну школу, 2019; Положення про навчально-реабілітаційний центр, 2019; Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, 2020).

Як визначено у «Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» (2020), допоміжні засоби для навчання – це пристрої, обладнання, засоби та технології, що використовуються з технічною, дидактичною, методичною, функціональною, навчально-розвивальною, ігровою, комунікативною метою для покращення навчальної діяльності, розвитку навичок комунікації та забезпечення надання особам з особливими освітніми потребами підтримки в освітньому процесі.

Допоміжні засоби для навчання особи з особливими освітніми потребами зазначаються у висновку інклюзивно-ресурсного центру про психолого-педагогічну оцінку розвитку та її індивідуальній програмі розвитку.

В закладах освіти з інклюзивним навчанням забезпечення допоміжними засобами для навчання здійснюється відповідно до індивідуальних освітніх потреб дітей. За наявності у закладі кількох дітей з особливими освітніми потребами з однаковими категоріями особливих освітніх потреб (труднощів) за погодженням з їхніми батьками (іншими законними представниками) можлива закупівля додаткових засобів для навчання та корекційно-розвиткової роботи для спільного користування. Допоміжні засоби використовуються у навчальних приміщеннях, ресурсній кімнаті та інших приміщеннях закладу.

Забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у спеціальних закладах освіти здійснюється комплексно. Відповідно до положень про такі заклади облаштовуються спеціальні відділення корекційно-розвиткової роботи (кабінети, кімнати, класи, майстерні тощо), обладнані з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів освіти.

Забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів, коштів засновників таких закладів, інших джерел.

Мета статті: представлення пропозицій щодо осучаснення переліку допоміжних засобів/обладнання для навчання осіб з порушеннями слуху у закладах освіти.

Основними **методами** визначено: методи теоретичного аналізу літературних джерел; аналізу нормативно-правових документів, матеріалів офіційних сайтів МОН України, МОЗ України, центрів слухової реабілітації, виробників допоміжних технічних засобів; узагальнення практичного досвіду навчання та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями слуху.

Результати дослідження. Пропозиції щодо осучаснення переліку допоміжних засобів/обладнання для навчання осіб з порушеннями слуху у закладах освіти представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Примірний (орієнтовний) перелік допоміжних засобів/обладнання для навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти

Чинний документ		Пропозиції		Обґрунтування
Типовий перелік допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти		Примірний (орієнтовний) перелік допоміжних засобів/обладнання для навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти		Перелік є орієнтовним. Вирішальним для обрання засобів/обладнання є потреби здобувачів освіти закладу
Чинний документ		Пропозиції		
Назва засобу/обладнання	Опис засобу/обладнання	Назва засобу/обладнання	Опис засобу/обладнання	Обґрунтування
1	2	1	2	3
IV. Обладнання для осіб з функціональними сенсорними труднощами, що передбачають обмеження слухової функції		IV. Обладнання для осіб з функціональними сенсорними труднощами, зумовленими порушенням слухової функції		не дотримано правильного причинно-наслідкового зв'язку (порушення слуху є причиною труднощів, а не навпаки)
4.1. Комп'ютерна техніка	4.1.1. Програмно-апаратний комплекс для корекційно-розвиткової роботи призначення – забезпечення комплексної роботи з особами з порушеннями слуху, звуковимови, голосоутворення, з порушеннями сенсомоторних	4.1. Комп'ютерна техніка	4.1.1. Програмно-комп'ютерні комплекси для індивідуальної та групової корекційно-розвиткової роботи призначення – розвиток слухового сприймання, удосконалення сенсомоторних мовленнєвих навичок, робота над голосом, формування звуковимови	програмно-комп'ютерні комплекси, які виконують зазначені функції, можуть мати дещо різні характеристики

	<p>функцій мовлення; розвиток слухового сприймання, формування та корекція звуковимови;</p> <p>вимоги: можливість розвитку слухового сприймання, формування та корекції звуковимови, розвитку мовлення в осіб від 2-х років; візуалізація, запис, вимірювання та зберігання спектрів фонем: частотний діапазон – від 250–10000 Hz; динамічний діапазон – від 5 dB-80 dB; кількість звукових модулів за середовищами (з 10 звуками) – 10 одиниць; аналіз характеристик голосу (нижня форманта): діапазон – від 70–980 Hz.</p>		<p><i>вимоги:</i> відповідність віковим особливостям, візуалізація, запис, аналіз характеристик голосу, врахування спектрів фонем (частотний діапазон, динамічний діапазон та ін.)</p>	
4.2. Спеціальні програми	<p>4.2.1. Комп'ютерний тренажер для вивчення української жестової мови призначення – забезпечення вивчення жестів української жестової мови;</p> <p>вимоги:</p> <p>можливість індивідуальної самостійної роботи з вивчення та відпрацювання жестів;</p> <p>можливість колективного навчання в закладі освіти.</p>	4.2. Спеціальні комп'ютерні програми, аудіо- та відеоматеріали	<p>4.2.1. Комп'ютерні тренажери, програми, ігри для розвитку слухового сприймання, мовлення призначення – формування слухових навичок, звуковимови, навичок володіння голосом, граматичної будови мовлення, розвиток фонематичних процесів, слухової, вербальної пам'яті, зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу, комунікативних навичок</p> <p><i>вимоги:</i> відповідність віковим особливостям, візуалізація, технологічність, широкий частотний діапазон, можливість істотного звукопідсилення, зручність користування</p>	додано пункт з огляду на нагальну потребу

			4.2.2. Комп'ютерні тренажери, програми, ігри для розвитку пізнавальних процесів та функцій призначення – розвиток образного та словесно-логічного мислення, всіх видів пам'яті, мимовільної та довільної уваги, просторового орієнтування; <i>вимоги:</i> відповідність віковим особливостям, візуалізація, технологічність, широкий частотний діапазон, можливість суттєвого звукопідсилення, зручність користування	додано пункт з огляду на нагальну потребу
			4.2.3. Комп'ютерні тренажери, програми, ігри за навчальними темами призначення – формування предметних та життєвих компетентностей; <i>вимоги:</i> відповідність віковим особливостям, візуалізація, технологічність, широкий частотний діапазон, можливість суттєвого звукопідсилення, зручність користування	додано пункт з огляду на нагальну потребу
			4.2.4. Комп'ютерні тренажери, програми, ігри для вивчення української жестової мови призначення – вивчення української жестової мови; <i>вимоги:</i> можливість індивідуальної та колективної роботи; роботи під керівництвом дорослого та самостійної роботи	потребувало редакційного доопрацювання
	4.2.2. Відеожестівники для розвитку пізнання, форм мовлення призначення – забезпечення доступного і зрозумілого зв'язку між наставником і дитиною; вимоги й тематика: можливість доступу до якісної інформації різними формами		4.2.5. Відеожестівники для вивчення української жестової мови призначення – вивчення української жестової мови дітьми, батьками, педагогами; <i>вимоги:</i> відповідність віковим особливостям, відповідність рівню володіння жестовою мовою; широке охоплення різних семантико-тематичних груп (соціально-побутова, навчальна тематика за освітніми галузями, навчальними предметами, темами тощо)	уточнення змісту, редакційне доопрацювання

	мовлення, доступними для дитини; тематичні жестівники (дозвілля, побут, самостійні навички та інше); жестівники для батьків; жестівники для початкового навчання.			
	4.2.3. Комплекс комп'ютерної програми «Живий звук»		вилучити	вказувати виробника та продукт недоречно (можуть бути різні на вибір); вказано у п. 4.1.1.
			4.2.6. Аудіозаписи з відеосупроводом <i>призначення</i> – ознайомлення із звуками довкілля, збагачення слухового досвіду, визначення джерел звучання, характеристик звуків <i>вимоги</i> : висока якість відтворення аудіо сигналу, представленість різних звучань за тематикою, технічними характеристиками <i>орієнтовна тематика</i> : звуки природи; голоси людей; голоси тварин; голоси птахів; побутові звуки; звуки транспорту; звуки музичних інструментів тощо	п. 4.2.6. перенесено з 4.4.8. доповнено
			4.2.7. Відеоматеріали для роботи над звуковимовою відеоматеріали для постановки, диференціації, автоматизації звуків та корекції звуковимови, наприклад: відеозаписи правильної артикуляції звуків (голосних та приголосних); артикуляційних, дихальних, голосових вправ тощо <i>призначення</i> – формування мовленнєвого дихання, навичок голосоутворення, правильної звуковимови; <i>вимоги</i> : висока якість, функціональність	п. 4.2.7. перенесено з 4.4.9. доповнено зміст

<p>4.3. Спеціальне обладнання</p>	<p>4.3.1. Обладнання слухового кабінету Апаратура, прилади, матеріали: комплект стаціонарної (дротової або бездротової) звукопідсилювальної апаратури колективного використання; діагностична апаратура (аудиометр, калібровані музичні іграшки тощо); прилади видимого мовлення; аудіовізуальні засоби навчання; наочні дидактичні матеріали; набір предметів, що звучать, музичні іграшки та інструменти; стіл вчителя з пультом керування (з підсилювачем звуку та комутатором); столи учнів з індивідуальними пультами.</p>	<p>4.3. Спеціальне обладнання</p>	<p>4.3.1. Спеціальне обладнання для формування предметних компетентностей допоміжні технічні засоби для оптимізації акустичного середовища: бездротова система з приймачем та виносним мікрофоном; мікрофони для індивідуального використання; обладнання real-time captioning (комп'ютерне ведення нотаток/субтитрів в режимі реального часу) та ін. <i>призначення</i> – стабілізація звукового сигналу, оптимізація співвідношення сигнал/шум; зниження впливу шуму, реверберації, відстані; підвищення розбірливості сприймання мовлення в ускладнених умовах, зокрема полілогу <i>вимоги</i>: синхронізація з слуховими апаратами, висока технологічність, можливість використання у різних приміщеннях закладу освіти (навчальний клас, спортивна зала та ін.), з'єднання з необмеженою кількістю слухових апаратів, під'єднання до комп'ютера, старт-дошки, планшета; тривалість використання заряду акумулятора, інтуїтивність використання</p>	<p>у всіх навчальних приміщеннях закладу має бути створено оптимальне акустичне середовище</p>
			<p>4.3.2. Спеціальне обладнання для занять з розвитку слухового сприймання та формування мовлення (для кабінету корекційно-розвиткових занять) допоміжні технічні засоби для оптимізації акустичного середовища; засоби звукоізоляції та шумопоглинання (для стін, стелі, меблів тощо); програмно-комп'ютерні комплекси для індивідуальної та групової корекційно-розвиткової роботи; аудіовізуальні засоби навчання (аудіозаписи</p>	<p>із переліку вилучено діагностичну апаратуру (аудиометр), оскільки діагностику слухового сприймання з допомогою</p>

		<p>з відеосупроводом та ін.); відеоматеріали для роботи над звуковимовою;</p> <p>комп'ютерна техніка для вчителя та учнів (ноутбуки, принтер, сканер, ксерокс), інтерактивна панель; ламінатор, біндер; дзеркала настільні, дзеркало настінне;</p> <p>наочні дидактичні матеріали; дошка для демонстрації дидактичних матеріалів (магнітна дошка, фланелеграф тощо); набір предметів, що звучать, музичні іграшки та інструменти;</p> <p>набір для вироблення умовно-рефлекторної реакції на звук; набори для діагностики слухомовленнєвого розвитку (фонематичного тесту АМСУШІ та інших методик обстеження слуху та мовлення); засоби для розвитку немовленнєвого та мовленнєвого дихання, ознайомлення з органами артикуляції; набір логопедичних зондів; набори для розвитку слухових відчуттів (немовленнєві та мовленнєві звучання), ритміко-інтонаційних особливостей мовлення; набір артикуляційних муляжів та профілів звуковимови; батарейні тестери, обладнання для просушування та дезінфекції індивідуальних засобів слухопротезування;</p> <p>універсальний музичний електроорган для розвитку слухового сприймання, розрізнення звуків за тривалістю, висотою, гучністю та іншими характеристиками;</p> <p>методична література</p> <p><i>призначення</i> – виявлення рівня слухомовленнєвого розвитку; проведення індивідуальних та групових занять з розвитку слухового сприймання, формування навичок орієнтування в акустичному середовищі, розвиток мовлення (розвиток навичок усвідомленого сприймання</p>	<p>аудиометра мають здійснювати лікарі-аудіологи (сурдологи); педагоги не мають достатньої фахової підготовки;</p> <p>перелік поповнено сучасними засобами, вилучено застарілі</p>
--	--	---	--

			зверненого мовлення, робота над тембром, висотою та іншими характеристиками голосу, інтонацією, звуковимовою, ритмом, формуванням діалогічного та монологічного мовлення) <i>вимоги:</i> безпечність, широка функціональність, відповідність віковим, індивідуальним слуховим та мовленнєвим можливостям; широке охоплення різних семантико-тематичних груп, представлення різних звукових характеристик (частота, гучність, характер звучання тощо)	
	4.3.2. Комплект обладнання для лінгафонного класу призначення – забезпечення якісного двостороннього голосового зв'язку; вимоги: відношення сигналу до шуму – до 70 dB; наявність пристроїв для якісного звучання: аудіопанель вчителя; аудіопанель учня; звукова карта; мережева плата; блок зберігання інформації.		вилучити	не сучасно, нині у закладах освіти використовуються інші засоби
	4.3.3. Мікрофони для індивідуального використання дітьми під час групових занять		перенесено до п. 4.3.1	не доречно виділяти окремим пунктом
			4.3.3. Спеціальне обладнання для занять з ритміки (для кабінету ритміки) комп'ютерна техніка (ноутбук, принтер, сканер, ксерокс); інтерактивна панель; ламінатор; музичний центр/ комп'ютер (ноутбук) з акустичною системою та бібліотекою акустичних сигналів, відео- та музичних файлів; апаратура для звукопідсилення та оптимізації сприймання акустичних сигналів;	додано розділ, в якому представлено спеціальне обладнання для кабінету ритміки

			музичні інструменти, музичні та звукові іграшки; інвентар для рухових вправ, інсценувань, іграшки; картки, таблички із ілюстративним, словесним (буквеним, дактильним), жестовим мовленнєвим матеріалом та інші дидактичні матеріали <i>призначення</i> – формування слухомовленнєвих навичок, засвоєння ритмічної структури мовлення; розвиток координації; узгодження слухового сприймання, рухів тіла та мовлення <i>вимоги:</i> безпечність, відповідність віковим, індивідуальним слуховим та мовленнєвим можливостям; представлення різних звукових характеристик (частота, гучність, характер звучання тощо)	
			4.3.4. Спеціальне обладнання для вивчення української жестової мови (для кабінету української жестової мови) спеціальні комп'ютерні програми, відео та наочні дидактичні матеріали для вивчення дактилю, української жестової мови, історії та культури спільноти людей з порушеннями слуху, усвідомлення ролі української жестової мови <i>призначення</i> – вивчення української жестової мови, формування ідентичності представника спільноти осіб з глухотою; <i>вимоги:</i> широка тематика, що відповідає програмним вимогам, забезпечує комунікацію та формування соціальних навичок засобами жестової мови	тематику вилучено оскільки вона визначається програмними вимогами, немає необхідності її дублювати
4.4. Дидактичні матеріали та розвивальні ігри	4.4.1. Таблиці для розвитку мовлення <i>призначення</i> – забезпечення формування вимови та розвитку мовлення;	4.4. Дидактичні матеріали та розвивальні ігри	4.4.1. Дидактичні матеріали та розвивальні ігри для розвитку словесного мовлення, вивчення жестової мови, дактилю, пізнавального розвитку, формування соціально-комунікативних навичок, предметних компетентностей	дидактичні матеріали та розвивальні ігри узагальнено та об'єднано в один

	<p>вимоги до тематики: привітання: слова/жести ввічливості; таблиці жестовою мовою: абетка дактильна розкладна, абетка українська словесна, абетка української жестової мови; середовище життєдіяльності: одиниці вимірювання, пори року, рослинний і тваринний світ, побут і транспорт; мовне середовище: мова в житті людини, роль української жестової мови, роль звуків у змістовному значенні слова, голосні звуки у творенні складу, слова з прямим та переносним значеннями, синоніми, антоніми, омоніми; слова іншомовного походження: інтернаціональне значення, загальноживані, діалектні та професійні слова, слово головне і залежне в словосполученні, типи зв'язку та типи словосполучень, ознаки та роль речення в мові, роль інтонаційного виділення слова у вислові, види речень за метою висловлювання думки, смилова та інтонаційна завершеність речення,</p>		<p>таблиці з ілюстраціями та підписами словесною та/або жестовою мовами, які відповідають програмній тематиці; таблиці жестовою мовою (абетка дактильна розкладна, абетка українська словесно-жестова, абетка української жестової мови; таблиці з лексичних тем та ін.); картки з ілюстраціями та підписами словесною та жестовою мовами за темами, що вивчаються (предметні, сюжетні); кубики з ілюстраціями та буквеною, дактильною абеткою; розрізні картки (букви, дактилеми, слова, словосполучення, речення, текст словесною та/або жестовою мовою); набори та серії малюнків (визначення послідовності, робота з текстом, узагальнення, порівняння, класифікація за різними ознаками тощо); макети, муляжі навчальні; альбоми з розвитку мовлення, вивчення жестової мови; логопедичні альбоми; дитячі ілюстровані книжки (з предметними малюнками, оповідання, казки та ін.), книжки- саморобки, книжки з наліпками та ін.; лепбуки (за лексичних темам, сюжетні, казки тощо); набір відеоматеріалів з жестовим представленням та ілюстративним супроводом (казки, оповідання, навчальні тексти жестовою мовою тощо); набори для інсценувань та лялькового театру; дидактичні ігри (лото, доміно та ін.); дидактичні ігри для розвитку слухового сприймання та фонематичного слуху (наприклад, «Звукові коробочки», «Вгадай, хто це був?», «Впізнай за</p>	<p>підпункт з огляду на велике розмаїття товарів для освіти; додано низку позицій – ефективний інструментарій засвоєння структури мовленнєвих одиниць дидактичний матеріал для вивчення словесної і жестової мов може бути спільний або відрізнитися</p>
--	--	--	---	--

	<p>визначення теми тексту; частини мови: іменник, дієслово, прикметник, числівник, прийменники, сполучники, частки, велика літера в назвах предметів, присвійні іменники, прикметники, особові, вказівні, присвійні займенники; предметні та сюжетні малюнки до змісту окремих слів, речень та частин тексту: пори року з ілюстраціями фактору життя людей, тварин тощо, школа та навчання в поетичній творчості, особи та відносини в школі.</p>		<p>звук», «Що звучало?», «Домашній оркестр» та ін.); інтерактивні альбоми, панелі (пласкі, об'ємні; на картонній, дерев'яній, пластиковій основі; з можливістю переміщення елементів, відтворення звуків); <i>призначення</i> – розвиток словесного мовлення, вивчення жестової мови, дактилю, пізнавальний розвиток, формування соціально-комунікативних навичок, предметних компетентностей; <i>вимоги</i>: відповідність віковим особливостям, індивідуальним можливостям; широка тематика, що відповідає програмним вимогам; безпечність</p>	
	<p>4.4.2. Картки з ілюстраціями словесною та жестовою мовами для розвитку мовлення</p>			включено до 4.4.1
	<p>4.4.3. Альбоми для розвитку мовлення</p>			
	<p>4.4.4. Лепбуки по лексичних темам</p>			
	<p>4.4.5. Дидактичні ігри для розвитку мовлення</p>			
	<p>4.4.6. Казки, оповідання жестовою мовою для розвитку двомовності</p>			

	4.4.7. Дидактичні ігри для розвитку слухових процесів та фонематичного слуху			
	4.4.8. Аудіозаписи з відеосупроводом різних звуків			п. 4.4.8. перенесено в 4.2.3. доповнено
	4.4.9. Відеоматеріали практичного спрямування			п. 4.4.9. перенесено в 4.2.4. доповнено
	4.4.10. Інтерактивний альбом з відтворенням звуків для розвитку слухового відчуття			включено до 4.4.1
		4.6. Обладнання для забезпечення безбар'єрності	4.6.1. Обладнання для забезпечення безбар'єрності світлова індикація початку та кінця уроку в класах, коридорах, їдальнях, бібліотеці, тощо; візуальна індикація сигналів повітряної тривоги; світлова індикація інформаційного характеру (наприклад, «зайнято» в туалетній кімнаті); пожежна сигналізація з світловою індикацією; смартфон з програмним забезпеченням відеозв'язку, субтитрування та словесно-жестового перекладу, доступом до Інтернету для зв'язку з жестомовними батьками, членами родини, іншими співрозмовниками; екрани (телевізор, монітор тощо) великого розміру із можливістю звукопідсилення (колонки) для оперативного та поточного візуального інформування учасників освітнього процесу (у холі, коридорах, залах, їдальні тощо); засоби звукопоглинання та попередження реверберації <i>призначення:</i> забезпечення в закладі освіти безбар'єрного аудіовізуального середовища з урахуванням потреб осіб з порушеннями слуху	додано розділ з огляду на необхідність забезпечення в закладі освіти комфортного, безпечного, інклюзивного середовища

			<i>вимоги:</i> функціональність, безпечність, аудіовізуальна доступність	
--	--	--	---	--

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз «Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» (2018), розділу «IV. Обладнання для осіб з функціональними сенсорними труднощами, що передбачають обмеження слухової функції» засвідчив, що даний перелік потребує оновлення. Важливими вважаємо такі аспекти:

1. Додати *Обладнання для забезпечення безбар'єрності* (світлова індикація початку та кінця уроку в класах, коридорах, їдальнях, бібліотеці тощо; світлова індикація інформаційного характеру; пожежна сигналізація, сигнал «Повітряна тривога» із світловою індикацією та ін.). Для безпеки та комфорту дітей та дорослих потрібно враховувати, що учасники освітнього процесу з порушеннями слуху спираються на візуальну інформацію. Навчальні кімнати мають бути захищені від стороннього шуму, бути добре освітленими. Важливо забезпечити технічну можливість для відео зв'язку з жестомовними батьками учнів.

2. Діти з порушеннями слуху потребують візуалізації навчального матеріалу, тому класні кімнати мають бути обладнані сучасними технічними (комп'ютерними) засобами для демонстрації навчальної інформації (інтерактивні панелі тощо). Таке обладнання стрімко удосконалюється і на час створення документу у багатьох позицій не існувало.

3. Недоречним у переліку є застаріле обладнання та назви приладів конкретних виробників (деякі з вказаних продуктів і виробників вже не існують, з'являються нові, більш технологічні), тому пропонуємо вказувати тип обладнання та його функціональні особливості.

4. Вважаємо доречним у переліку вказувати обладнання не за кабінетним принципом, а за основними напрямками корекційно-розвиткової роботи та соціально-комунікативного розвитку дітей.

5. Зміст кількох пунктів доповнено описом засобів/обладнання із врахуванням потреб дітей з порушеннями слуху, сучасних підходів до організації навчання, корекційно-розвиткової роботи.

Доцільним є обговорення пропозицій в експертних колах та вивчення зарубіжного досвіду. Зокрема, додаткового вивчення потребує питання наявності діагностичної апаратури у закладі освіти з огляду на те, що для діагностування необхідні фахові знання із сурдології, якими в достатньому обсязі не володіють педагоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. №1289. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-%D0%BF#Text>
2. Кульбіда, С., Литовченко, С., Таранченко, О., Жук, В., Федоренко, О. & Литвинова, В. (2019). *Навчання дітей із порушеннями слуху*: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/719471/>
3. Литовченко, С., Жук, В., & Литвинова, В. (2019). *Новий формат освітнього середовища: діти з порушеннями слуху у дошкільлі*: навч.-метод. посіб. Київ: ФОП Симоненко О.І. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/729747/>
4. Кульбіда, С., Литовченко, С., Жук, В., & Литвинова, В. (2020). *Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток* : навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/724437/>
5. Литовченко, С., Таранченко, О., Жук, В., Шевченко, В., Литвинова, В., & Федоренко, О. (2021). *Сучасний курикулум в освіті дітей з порушеннями слуху* : методичні рекомендації. Кропивницький: Імекс-ЛТД. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731776>
6. Жук, В.В., Литвинова, В.В., & Литовченко, С.В. (2023). *Чути і спілкуватись. Крок за кроком з батьками. Методичний супровід та психологічна підтримка*: навчально-методичний посібник для педагогів та батьків. Київ. Режим доступу: <https://ispukr.org.ua/?p=11486>
7. Жук, В.В., Литвинова, В.В., Литовченко, С.В., & Вовченко, О.А. (2023). *Серія навчальних посібників за сферами розвитку для дітей дошкільного віку з порушенням слуху «Сходинки. Підтримаємо та допоможемо» (3 посібника)*. Київ. Режим доступу: <https://ispukr.org.ua/?p=11438>
8. Типовий перелік допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти. Наказ МОН України від 23.04.2018 р. №414, зі змінами, внесеними згідно з Наказами МОН України №873 від 21.06.2019 р., №1281 від 16.10.2020 р., №1671 від 27.11.2024 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

REFERENCES

1. Poriadok zabezpechennia dopomizhnymy zasobamy dlia navchannia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy u zakladakh osvity [Procedure for providing educational aids for persons with special educational needs in educational institutions]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, 9.12.2020 №1289. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Kulbida, S., Lytovchenko, S., Taranchenko, O., Zhuk, V., Fedorenko, O. & Lytvynova, V. (2019). Navchannia ditei iz porushenniamy slukhu [Teaching children with hearing impairments]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok». Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/719471/> [in Ukrainian].
3. Lytovchenko, S., Zhuk, V., & Lytvynova, V. (2019). Novyi format osvitnoho seredovyscha: dity z porushenniamy slukhu u doskilli [A new format of the educational environment: children with hearing impairments in preschool]: navch.-metod. posib. Kyiv: FOP Symonenko O.I. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/729747/> [in Ukrainian].
4. Kulbida, S., Lytovchenko, S., Zhuk, V., & Lytvynova, V. (2020). Uchni pochatkovykh klasiv iz porushenniamy slukhu: navchannia ta rozvytok [Primary school students with hearing impairments: learning and development]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok». Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/724437/> [in Ukrainian].
5. Lytovchenko, S., Taranchenko, O., Zhuk, V., Shevchenko, V., Lytvynova, V., & Fedorenko, O. (2021). Suchasnyi kurykulium v osviti ditei z porushenniamy slukhu [Modern curriculum in the education of children with hearing impairment]: metodychni rekomendatsii. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731776> [in Ukrainian].
6. Zhuk, V.V., Lytvynova, V.V., & Lytovchenko, S.V. (2023). Chuty i spilkuvatys. Krok za krokom z batkamy. Methodychnyi suprovid ta psykholohichna pidtrymka [Hear and communicate. (2023). Step by step with parents. Methodical support and psychological support]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia pedahohiv ta batkiv. Kyiv. Retrieved from: <https://ispukr.org.ua/?p=11486> [in Ukrainian].
7. Zhuk, V.V., Lytvynova, V.V., Lytovchenko, S.V., & Vovchenko, O.A. (2023). Serii navchalnykh posibnykiv za sferamy rozvytku dlia ditei doskilnoho viku z porushenniam slukhu «Skhodynky. Pidtrymaemo ta dopomozhemo» [A series of teaching aids in the areas of development for preschool children with hearing impairments «Steps. We will support and help»] (3 posibnyka). Kyiv. Retrieved from: <https://ispukr.org.ua/?p=11438> [in Ukrainian].
8. Typovi perelik dopomizhnykh zasobiv dlia navchannia (spetsialnykh zasobiv korektsii psykhofizychnoho rozvytku) osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy, yaki navchaiutsia v zakladakh osvity [Typical list of teaching aids (special means of correction of psychophysical development) for persons with special educational needs studying in educational institutions]. Nakaz MON Ukrainy

23.04.2018 №414, зі зміними, внесеними згідно з Nakaz MON Ukrainy 21.06.2019 №873,
16.10.2020 №1281, 27.11.2024 №1671. Retrieved from:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 9.05.2025 р.

УДК: 376-053.4-056.264:615.825

Анастасія Іскрижицька,

асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

E-mail: anastasiaskrizicka@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2999-8838>

ResearcherID MEK-9679-2025

Anastasiia Iskryshytska,

assistant professor department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Людмила Котлова,

кандидат психологічних наук, доцент,

завідувачка кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

<https://orcid.org/0000-0003-2994-6724>

ResearcherID ITV-1507-2023

Scopus ID 57217829185

Liudmyla Kotlova,

candidate of psychological sciences, associate professor,

head of the department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Інна Бондар,

асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

E-mail: Bondar-I@zu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0000-6983-559X>

ResearcherID JPQ-1897-2023

Inna Bondar,

assistant professor department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Житомирський державний університет імені Івана Франка

вул. Велика Бердичівська 40, м. Житомир

10008, Україна

Zhytomyr Ivan Franko State University

St. Velyka Berdychivska, Zhytomyr